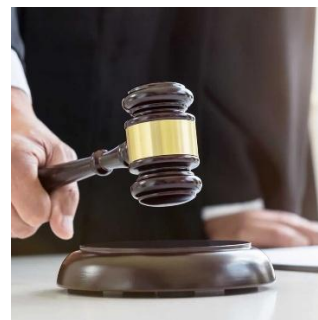

ประเด็นการเมือง ฉบับที่ E27		16 พ.ค. 68	วิทยาลัยการทัพบก
ประเด็น อำนาจศาลใต้สวน	อำนาจศาลใต้สวน: ความท้าทายต่อดุลยภาพในระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม		
ประเด็นสำคัญ	- หลักการแบ่งแยกอำนาจและดุลยภาพในระบบการเมือง - ศาลใต้สวน: ลักษณะเฉพาะและอำนาจพิเศษ - ความแตกต่างระหว่างระบบใต้สวนและระบบสอบสวน - ประเด็นเกี่ยวกับ "โจทก์" ในระบบใต้สวน - เจื่อนใจในการใช้อำนาจศาลใต้สวน - ผลกระทบต่อมิติทางการเมือง - กรณีศึกษา: ความท้าทายในการดำเนินคดีผู้นำทางการเมือง - การวิเคราะห์ผ่านมุมมองศาลใต้สวน - ผลกระทบต่อระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม - ความท้าทายและแนวทางสู่ดุลยภาพ		

อำนาจศาลใต้สวน: ความท้าทายต่อดุลยภาพในระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม

ระบบศาลใต้สวนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในมิติของความมั่นคงทางการเมืองและกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และ ตุลาการ บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของศาลใต้สวน ความแตกต่างระหว่างกระบวนการใต้สวนและสอบสวน รวมถึงผลกระทบทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจดังกล่าว

หลักการแบ่งแยกอำนาจและดุลยภาพในระบบการเมือง

ในระบบการเมืองการปกครองสมัยใหม่ หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งอำนาจรัฐออกเป็นสามส่วนหลัก ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ ทำหน้าที่ในการออกกฎหมาย ซึ่งมักดำเนินการผ่านรัฐสภา อำนาจบริหาร ทำหน้าที่บริหารประเทศและบังคับใช้กฎหมาย นำโดยรัฐบาล และอำนาจตุลาการ ทำหน้าที่ตีความและบังคับใช้กฎหมายผ่านระบบศาล แม้ว่าอำนาจทั้งสามจะถูกแบ่งแยกอย่างชัดเจน แต่ก็มักกลไกในการถ่วงดุลซึ่งกันและกัน (checks and balances) เพื่อป้องกันการรวมศูนย์อำนาจและการใช้อำนาจโดยมิชอบ

ศาลไต่สวน: ลักษณะเฉพาะและอำนาจพิเศษ

ศาลไต่สวนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมทั่วไป โดยมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นระบบที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Civil Law ในทวีปยุโรป ศาลไต่สวนในหลายประเทศมักตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบคดีที่มีลักษณะพิเศษ เช่น คดีการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ คดีความมั่นคง หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะ **ลักษณะสำคัญของศาลไต่สวน** ประกอบด้วย มีอำนาจในการค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกในการแสวงหาข้อเท็จจริง กระบวนการพิจารณาไม่ผูกพันกับคำร้องหรือคำขอของคู่ความอย่างเคร่งครัด และสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ด้วยตนเอง แม้ไม่มีการร้องขอจากคู่ความ

ความแตกต่างระหว่างระบบไต่สวนและระบบสอบสวน

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบสอบสวน (Investigative System) มีความแตกต่างในหลายมิติ **ด้านผู้รับผิดชอบ** ในระบบสอบสวน หน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เช่น ตำรวจหรืออัยการ เป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐาน ในขณะที่ระบบไต่สวน ศาลเป็นผู้มีบทบาทหลักในการแสวงหาข้อเท็จจริง **ด้านกระบวนการ** ระบบสอบสวนเน้นการรวบรวมข้อมูลเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยมีโจทก์และจำเลยต่อสู้คดีกัน (Adversarial System) ส่วนระบบไต่สวนเน้นการค้นหาความจริง

โดยศาลเป็นผู้ดำเนินการ **ด้านบทบาทของศาล** ในระบบสอบสวน ศาลมีบทบาทเป็นคนกลางที่วางตัวเป็นกลาง ส่วนในระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริง **ที่มาของคดี** ระบบสอบสวนมักเริ่มจากการมีผู้กล่าวหาหรือผู้เสียหายยื่นคำร้อง ขณะที่ระบบไต่สวนศาลอาจเริ่มดำเนินการได้เองเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงที่ควรได้รับการไต่สวน

ประเด็นเกี่ยวกับ "โจทก์" ในระบบไต่สวน

คำถามสำคัญเกี่ยวกับระบบไต่สวน คือ ต้องมี "โจทก์" หรือผู้กล่าวหาหรือไม่ และใครมีสิทธิเป็นโจทก์ ในคดีเหล่านี้ ในระบบไต่สวนแท้ๆ ศาลสามารถเริ่มกระบวนการไต่สวนได้เองเมื่อพบข้อเท็จจริงที่น่าสงสัย โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ร้องเรียนหรือกล่าวหา อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ หลายประเทศกำหนดให้ต้องมีการร้องเรียนจากหน่วยงานที่กำหนด เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) หรืออัยการสูงสุด เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยไม่มีขอบเขต

เงื่อนไขในการใช้อำนาจศาลไต่สวน

ศาลไต่สวนไม่สามารถใช้อำนาจกับทุกคดีได้อย่างไม่มีข้อจำกัด แต่มักจะมีเงื่อนไขที่กำหนดขอบเขตการใช้อำนาจ อาทิ **ประเภทของคดี** มักถูกจำกัดเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต การใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือคดีที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะอย่างกว้างขวาง **ตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา** มักเกี่ยวข้องกับผู้

ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐ **ความร้ายแรงของข้อกล่าวหา** ต้องเป็นกรณีที่มีความร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และ **หลักฐานเบื้องต้น** ต้องมีหลักฐานเบื้องต้นที่น่าเชื่อถือก่อนเริ่มกระบวนการไต่สวน

ผลกระทบต่อมิติทางการเมือง

ระบบศาลไต่สวนมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อมิติทางการเมืองในหลายด้าน ได้แก่ การ **สั่นคลอนศรัทธา** ของอำนาจการที่ศาลมีอำนาจกว้างขวางในการไต่สวน โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจนำไปสู่การเสียสมดุลในระบบการถ่วงดุลอำนาจ เกิดสภาวะที่เรียกว่า "ตุลาการภิวัตน์" (Judicialization) ซึ่งศาลมีบทบาทนำในการตัดสินประเด็นทางการเมือง **ความเป็นกลางทางการเมือง** เมื่อศาลเข้าไปมีบทบาทในการไต่สวนคดีที่มีนัยทางการเมือง อาจเกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นกลางของศาล และอาจถูกมองว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง **ความขัดแย้งระหว่างสถาบัน** อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างสถาบันตุลาการกับสถาบันทางการเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการตัดสินคดีที่กระทบต่อผลประโยชน์ของนักการเมืองหรือพรรคการเมือง **ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม** หากศาลไต่สวนถูกมองว่าไม่เป็นกลางหรือมีอคติทางการเมือง อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบยุติธรรมโดยรวม **ความเสถียรของระบบการเมือง** การใช้อำนาจศาลไต่สวนอย่างกว้างขวางอาจส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะในกรณีที่มีการตัดสินคดีให้ผู้นำทางการเมืองพ้นจากตำแหน่ง

กรณีศึกษา: ความท้าทายในการดำเนินคดีผู้นำทางการเมือง

หลายมาตรการลดโทษจำคุกไม่กินหน้า	
ลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล	☒ ยังไม่มี
ลดข้อพิพาท:	☒ ยังไม่มี
ใช้ดุลยพินิจไม่ฟ้อง+ใช้ดุลยพินิจศาล	ถูกมองว่าทำร้ายอำนาจศาล
โทษก่อนฟ้อง:	☒ ยังไม่มี
โทษก่อนฟ้อง:	โทษก่อนฟ้องโทษก่อนฟ้อง
ใช้มาตรการอื่นแทน	☒ ยังไม่มี
ส่งโทษปรับแทนการจำคุก:	โทษปรับแทนการจำคุก
ใช้โทษปรับแทนการจำคุก:	โทษปรับแทนการจำคุก
โทษปรับแทนการจำคุก:	โทษปรับแทนการจำคุก
ลดโทษจำคุกก่อนการตัดสิน	☒ ยังไม่มี
ลดโทษจำคุกก่อนการตัดสิน:	ลดโทษจำคุกก่อนการตัดสิน
ลดโทษจำคุกก่อนการตัดสิน:	ลดโทษจำคุกก่อนการตัดสิน

ในปี 2564 เกิดประเด็นที่มีการถกเถียงอย่างกว้างขวาง อดีตนักการเมืองขณะรับโทษจำคุกจาก คำพิพากษาของศาลได้รับการพิจารณาให้การรักษาตัวในสถานพยาบาลเนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 ในเรือนจำ กรณีนี้ได้กลายเป็นประเด็นที่มีการวิพากษ์วิจารณ์และถกเถียงในสังคมเกี่ยวกับหลักความเท่าเทียมของตัวบทกฎหมายและความเหมาะสมของระบบยุติธรรม **ประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง** ประกอบด้วย **ประเด็นความเท่าเทียมของกฎหมาย** มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขการดูแลรักษาพยาบาลที่มีความแตกต่างกัน โดยมีการเปรียบเทียบกับมาตรการที่ใช้กับผู้ต้องโทษและผู้ป่วยทั่วไป ทำให้เกิดการอภิปรายเกี่ยวกับหลักความเท่าเทียมในระบบ **การใช้อำนาจเดิม** แม้จะไม่ดำรงตำแหน่งใดๆ แล้ว แต่ความสัมพันธ์ทางการเมืองและอิทธิพลที่เหลืออยู่ยังคงส่งผลต่อการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ **ประสิทธิภาพของระบบราชทัณฑ์** ความล้มเหลวของระบบในการป้องกันการระบาดของโควิด-

19 ในเรือนจำ หรือมีอาการป่วยหนักต้องเข้าพักรักษาในโรงพยาบาล นอกเรือนจำ และความร่วมมือในการจัดการของเรือนจำกับสถานการณ์ฉุกเฉินภายใน

การวิเคราะห์ผ่านมุมมองศาลใต้สวน

หากประเด็นนี้เข้าสู่กระบวนการในศาลใต้สวน อาจพิจารณาประเด็นต่อไปนี้ การตรวจสอบคำสั่งการ ศาลอาจต้องไต่สวนถึงกระบวนการตัดสินใจของราชทัณฑ์ กรมการแพทย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาว่ามีการใช้ดุลยพินิจอย่างเป็นธรรมหรือไม่ การแทรกแซงจากภายนอก การพิจารณาว่ามีการแทรกแซงทางการเมืองหรือการกดดันจากหน่วยงานอื่นหรือไม่ **มาตรฐานการรักษาพยาบาล** การตรวจสอบว่าการดูแลผู้ต้องโทษเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดและประเมินความเหมาะสมของมาตรการต่างๆ

ผลกระทบต่อระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม

ความเชื่อมั่นในความยุติธรรม เหตุการณ์นี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบยุติธรรม โดยสร้างคำถามว่าผู้ที่มีอิทธิพลทางการเมือง จะได้รับการปฏิบัติเหมือนพลเมืองทั่วไปหรือไม่ การปฏิรูประบบ **ราชทัณฑ์** เหตุการณ์นี้นำไปสู่การทบทวนระบบราชทัณฑ์และการจัดการด้านการแพทย์ในเรือนจำ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างสถาบัน เกิดการตั้งคำถามถึงความเป็นอิสระของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ และความกดดันจากบุคคลหรือหน่วยงานที่มีอิทธิพล กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจในประเทศ

ไทย เมื่อผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองสูงสุดของประเทศยังคงมีอิทธิพลต่อระบบราชการ แม้ในสถานะผู้ต้องโทษ ประเด็นหลักที่สังคมต้องพิจารณา ได้แก่ **การพัฒนากระบวนการตรวจสอบ** ความจำเป็นในการมีระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพและเป็นกลาง **มาตรฐานที่ชัดเจน** การกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษทุกระดับ และ**ความโปร่งใส** ในการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในระบบ

การศึกษากรณีนี้ทำให้เกิดคำถามสำคัญว่า “ระบบศาลใต้สวนจะสามารถทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในประเด็นดังกล่าวได้หรือไม่?” และ “จะอย่างไรให้ระบบยุติธรรมสามารถปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งหรือสถานะทางการเมืองที่ผ่านมา?” กรณีนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความจำเป็นในการมีระบบตรวจสอบที่เข้มแข็งและเป็นกลาง ซึ่งสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้เมื่อเผชิญกับแรงกดดันทางการเมืองและอิทธิพลจากนอกระบบ

ความท้าทายและแนวทางสู่ดุลยภาพ

ระบบศาลใต้สวนนำเสนอทั้งโอกาสและความท้าทายต่อระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่ระบบนี้มีประสิทธิภาพในการแสวงหาความจริงและต่อต้านการทุจริต แต่ก็สร้างความท้าทายต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจในระบอบประชาธิปไตย **ประเด็นที่ควรพิจารณาในอนาคต** นั่นก็คือ ประเทศไทยควรมีการกำหนดขอบเขตอำนาจของศาลใต้สวนให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการแทรกแซง

กระบวนการทางการเมืองมากเกินไป ควรมีกฎเกณฑ์ตรวจสอบการใช้อำนาจของศาลใต้สวนเอง เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ การสร้างความสมดุลระหว่างความเป็นอิสระของศาลกับความรับผิดชอบต่อประชาชน และการพัฒนาระบบที่ผสมผสานข้อดีของทั้งระบบใต้สวนและระบบสอบสวน เพื่อสร้างกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

ท้ายที่สุด ความท้าทายสำคัญของสังคมประชาธิปไตยคือการสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจตุลาการที่เข้มแข็งกับหลักการประชาธิปไตย คำถามที่ต้องพิจารณาคือ: “จะทำอย่างไรให้ศาลใต้สวนสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ โดยไม่กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือทำลายดุลยภาพของอำนาจในระบบประชาธิปไตย?” นี่คือการท้าทายที่สังคมการเมืองไทยและสังคมประชาธิปไตยทั่วโลกต้องร่วมกันแสวงหาคำตอบต่อไป

พ.อ.หญิง จันทิรา นาคบุญนำ

อจ.กก.กกม.สมย.วทบ.

1. เจษฎาภรณ์ ประจำวัน. การถ่วงดุลอำนาจในระบบประชาธิปไตย: บทเรียนจากต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2566.
2. ศักดิ์ก้อง วงศ์บุญสิน, อติศร เพิ่มพูนโชค. ศาลใต้สวน: กระบวนการทางเลือกในระบบยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้าการพิมพ์; 2564. หน้า 125-148.
3. สุรัตน์ บุญยเกียรติ, บรรณาธิการ. หลักการแบ่งแยกอำนาจในยุคปัจจุบัน. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2565. (วิชาการและงานวิจัย; ฉบับที่ 23).
4. กาลกิณี พิศาลมิตร. ตุลาการวิวัฒน์: การขยายอำนาจของศาลในระบบการเมือง. กฎหมายนิติศาสตร์. 2563;42(2):87-102. <https://doi.org/10.14456/nlr.2020.5>
5. เสาวนีย์ สนิทयोग. ระบบการยุติธรรมทางการเมืองและบทบาทของศาลยุติธรรมในสังคมไทย. ใน: วิทยาลัยการทัพบก, บรรณาธิการ. การเมืองและการปกครองไทย: ปัญหาและท้าทาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทยาลัยการทัพบก; 2568. หน้า 231-259.